

JOURNAL OF RESEARCH
IN EDUCATION AND SOCIETY
EĞİTİM VE TOPLUM
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
e-ISSN:2458-9624

Cilt: 8 Sayı: 2 Sayfa Aralığı: 399-417 e-ISSN: 2458-9624 DOI: 10.51725/etad.910681

REVIEW

Open Access

DERLEME

Açık Erişim

Sosyal Bilgiler Alanında Vatandaşlık Eğitimi Konuları Üzerine Yapılan Tezlerin Eğilimleri

The Trends of Social Studies Theses Written about Citizenship Education
Topics

Zafer Tangülü, Ayşegül Karakuş

ÖZ

Bu çalışmada, Sosyal Bilgiler alanında vatandaşlık eğitimi konuları üzerine yapılan tezlerin eğilimlerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırma, nitel araştırma yaklaşımlarından durum çalışmasına göre desenlenmiştir. Veriler doküman incelemesi tekniğiyle toplanmış; betimsel analiz tekniğiyle analiz edilmiştir. Çalışmanın amacına uygun olarak elde edilen tezler araştırmacıların cinsiyetine, yazıldığı tarihe, yazıldığı üniversiteye, düzeyine, danışman unvanına, yöntemine, çalışma grubuna, veri toplama araçlarına, çalışma grubu büyüklüğüne, anahtar kelimelerine, kaynakça sayılarına, yerli ve yabancı kaynakça sayılarına göre incelenmiştir. Araştırmada elde edilen bazı sonuçlara göre ilgili konu üzerine tez yazan erkek araştırmacı sayısı daha fazladır. Tezler en çok Doçent Doktor unvanına sahip akademisyenlerin danışmanlığında yürütülmüştür. Konuyla alakalı en fazla 2019 yılında tez yapılmıştır. En fazla tez yüksek lisans düzeyindeki öğrenciler tarafından yapılmıştır. Konuyla ilgili en fazla tez yapımında bulunan üniversite Marmara üniversitesidir.

ABSTRACT

In this study, it is aimed to determine the trends in the Social Studies theses written about citizenship education topics. The study was designed by adopting case study, which is one of the qualitative research methods. The data of the research were collected through document analysis method and analyzed using descriptive analysis. The theses that were obtained in line with the purpose of the study were examined according to the gender of the researcher, the date of publication, the relevant university, the level, the title of the advisor, the method, the study group, the data collection tools, the size of the study group, the keywords, the number of indexes, and the number of native and foreign bibliographies. In accordance with some results of the study, the number of male researchers who wrote their theses about citizenship education is higher. Theses were found to have been mostly supervised by the academicians who had the title of associate professorship. The highest number of theses written within the related subject was in 2019. Most of the theses were submitted by master's degree students. The institution that published the biggest amount of theses about citizenship education is Marmara University.

Yazar Bilgileri

Zafer Tangülü

Doç. Dr. Muğla Sıtkı Koçman
Üniversitesi, Muğla, Türkiye
zafertangulu@gmail.com

Ayşegül Karakuş

Muğla Sıtkı Koçman
Üniversitesi, Muğla, Türkiye
aysegulkarakus020@gmail.com

Makale Bilgileri

Anahtar Kelimeler

Sosyal bilgiler
Vatandaşlık
Vatandaşlık eğitimi

Keywords

Social studies
Citizenship
Citizenship education

Makale Geçmişi

Geliş: 07/04/2021

Düzeltilme: 07/07/2021

Kabul: 08/08/2021

Atıf için: Tangülü, Z. ve Karakuş, A. (2021). Sosyal bilgiler alanında vatandaşlık eğitimi konuları üzerine yapılan tezlerin eğilimleri. *JRES*, 8(2), 399-417. <https://doi.org/10.51725/etad.910681>

Etik Bildirim: Bu makale, derleme türünde olduğundan etik kurul kararı gerektirmemektedir.

Giriş

Milletler varlıklarını sürdürebilmek için millî bir kimliğe ihtiyaç duyarlar. Bu misyona uygun nitelikte bireyler yetiştirebilmek için bilgi, beceri ve değer unsurlarına sahip etkin vatandaşlar yetiştirilmesi hedeflenir (Merey, 2019). Vatandaşlık, devletin fertleriyle arasındaki hukuki ilişkidir. Bu hukukun sağlanabilmesi için Vatandaşlık eğitimi, eğitim programlarının bir parçası hâline getirilmiştir. Çünkü vatandaşlık eğitimi programları, ülkelerin tarihî geleneği, coğrafi konumu, sosyo-politik yapısı, ekonomik sistemi ve küresel eğilimlerine göre şekillenmekte ve arzu edilen birey modelinin daha sistematik bir biçimde yaratılmasını sağlamaktadır (Şimşek, Tıkman, Yıldırım ve Şentürk, 2017). 21. yüzyılın vatandaş yetiştirme anlayışı doğrultusunda, ulusal ve küresel çapta yaşanan problemlere karşı duyarlı olan insanlık yararına harekete geçerek çözümler üretebilen; adaletsizliklere karşı çıkabilen vatandaşlar yetiştirilmesi arzulanmaktadır (Merey, Karatekin ve Kuş, 2012). Vatandaşlık eğitiminin öğretim programları aracılığıyla eğitim sistemine dâhil edilmesinde üç temel yaklaşım bulunmaktadır. Bunlardan ilki vatandaşlık eğitiminin sosyal bilgiler, coğrafya ve tarih gibi derslerin bütünleşmiş bir şekilde verilmesi gerektiğini savunan yaklaşımdır. İkinci yaklaşıma göre vatandaşlık eğitimi kendi başına ayrı bir ders olarak verilmelidir. Üçüncü yaklaşıma göre ise vatandaşlık eğitiminin bir ders olarak değil, tüm dersler içerisinde disiplinler arası bir yaklaşımla entegre edilmesi gerektiğini savunan yaklaşımdır (Öztürk, İbrahimoglu ve Yıldırım, 2020). Günümüz vatandaş yetiştirme anlayışına göre kendi kültürel değerlerini ve dünyadaki diğer kültürleri bilen, küresel meseleleri anlama yeterliğinde vatandaşlar yetiştirilmelidir. Bu doğrultuda sosyal bilgiler dersi tarihî süreçteki gelişimi göz önüne alındığında çağa uyum sağlayabilen karakterli bireyler yetiştirilmesini önemsemektedir. Bu sebeple kendi kültürel değerlerini ve dünyadaki diğer kültürleri bilen vatandaşlar yetiştirilmelidir (Çelikkaya, Öztürk-Demirbaş, Yıldırım ve Yakar, 2020). Bireylerin hayata hazırlanırken ihtiyaç duyacağı bilgi, beceri ve değerlerin kazanımı sosyal bilgiler dersinde sağlanmaktadır. Dolayısıyla, bu derste vatandaş ve vatandaş yetiştirmenin dersin amaçları arasında olduğu söylenebilir (Topkaya ve Şentürk, 2019).

Sosyal bilgiler öğretiminin amacı çevresini, yurdunu ve dünyayı tanıyabilen karar verme becerilerine sahip etkin ve sosyal yurttaşlar yetiştirmektir (Turan ve Ulusoy, 2013). Bu doğrultuda eğitimciler sosyal bilgiler öğretimi konusunda birtakım görüşler geliştirmiştir. 1970 yılına gelindiğinde Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi (NCSS) sosyal bilgiler öğretimi konusunda görüş birliğine varılması amacıyla 4 maddelik temel bir çerçeve belirlemiştir (Öztürk, 2015). Bu temel çerçevenin maddelerine göre:

- “a) İnsanın geçmiş bugün ve gelecekteki durumu hakkında bilgi edinme becerisini geliştirme;*
- b) bilgiyi işleme için gerekli becerileri sağlama,*
- c) inanç ve değerleri yorumlama becerisi geliştirme,*
- d) vatandaş olarak aktif sosyal katılım için bilgiyi uygulama.”* (Barth, 1991’den aktaran Öztürk, 2015, s. 8).

Pek çok ülke kendi özgün sosyal bilgiler eğitimini bu 4 temel çerçeveden hareketle belirlemektedir. Bu sebeple maddelerin evrenselliği söz konusudur. Ülkemizde vatandaş yetiştirmeye yönelik dersler ilköğretim ve ortaöğretim programlarına dâhil edilmiştir. Vatandaşlık bilgisi ile ilgili ilk ders 1924 yılında Müsahabatı Ahlakiye ve Malumat-ı Vataniye adıyla yer almıştır. Dersin ismi 1926 yılında “Yurt Bilgisi”, 1948 yılında “Yurttaşlık Bilgisi” ve 1962 yılında “Toplum ve Ülke İncelemeleri” adıyla okutulmuştur. 1968 yılından itibaren vatandaşlık ve insan hakları eğitimi ile ilgili konular, “Sosyal Bilgiler” dersi içerisinde verilmeye başlanmıştır (Demir, 2016). 1985 yılında yayınlanan ara

karar ile sosyal bilgiler dersi tekrar millî tarih, millî coğrafya ve vatandaşlık bilgisi dersi adı altında tek disiplin anlayışı ile ayrı ayrı okutulmaya başlanmış; fakat 1997 yılında sosyal bilgiler dersi tekrar öğretim programlarında yer alırken, vatandaşlık bilgisi dersi, vatandaşlık ve insan hakları eğitimi adıyla 7. ve 8. sınıf düzeyinde birer saat olacak şekilde öğretim sürecindeki yerini almıştır.” (Şimşek, 2020). 2005 yılından itibaren vatandaşlık eğitimi; sosyal bilgiler, hayat bilgisi, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi ile Türkçe dersleri başta olmak üzere ilköğretim okulları haftalık ders çizelgesinde yer alan tüm zorunlu ve seçmeli derslerle ilişkilendirilen bir ara disiplin olarak verilmeye başlanmıştır. Meşrutiyet ve Cumhuriyetin ilk yıllarında ayrı bir ders olarak verilen vatandaşlık eğitimi 2005 yılına kadar gelinen süreçte yapılandırıcılık geleneğiyle beraber ayrı bir ders olarak değil diğer derslerle ilişkilendirilerek disiplinlerarası ve ara disiplin anlayışıyla verilmeye başlanmıştır (Ünal, 2019). Fakat 2010 yılında 8. sınıflarda “Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi” adıyla ilk iki yıl seçmeli sonraki yıl zorunlu olarak haftada bir ders saati olacak şekilde yeniden getirilmiştir. Ders kapsamında sekiz genel amaç belirlenmiş ve bu amaçlara istinaden demokrasi, demokratik ve etkin vatandaş, demokratik hayat, demokrasiyi yaşam biçimine dönüştürme ile etkin vatandaş vurgusu yapılmıştır. 2012 yılında 4+4+4 mecburi eğitim sistemine geçilmesiyle 8. sınıf düzeyinde haftada 1 ders saati olarak okutulan “Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi” dersi kaldırılmıştır (Şen, 2019). 2015-2016 yılına gelindiğinde ise vatandaşlıkla ilgili bireylere kazandırılması gereken temel bilgi, tutum değer ve becerileri kazandırmaya yönelik “insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi” dersi 4. sınıf düzeyinde sınıf öğretmenleri tarafından verilmeye başlanmıştır. Fakat, bu dersin öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerine uygun olmadığı ve branş öğretmenleri tarafından verilmemesinin olumsuz sonuçlara yol açtığı; bu kararın yanlış sonuçlar doğurduğu görülmüş ve ayrıca vatandaşlık eğitiminin, alanın uzmanı olan sosyal bilgiler branş öğretmenleri aracılığıyla verilmesinin gerekliliği anlaşılmıştır (Kuş ve Aksu, 2017). Son yapılan değişikliklerle beraber şu an yürürlükte olan program 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programıdır (Daşcan, 2020). 2005 programında bulunan güç yönetim ve toplum öğrenme alanı ile gruplar kurumlar ve sosyal örgütler öğrenme alanı kaldırılarak yerine etkin vatandaşlık öğrenme alanı getirilmiştir. Kaldırılan öğrenme alanındaki vatandaşlık konuları etkin vatandaşlık öğrenme alanı başlığında toplanmış; programda bireyin nasıl etkin vatandaş olacağı ile ilgili gerekli beceri ve değerlere de vurgulamalar yapılmıştır. Bu program yeni bir program olmaktan çok 2005 yılı öğretim programının sadeleştirilmiş hâli olma niteliği taşımaktadır. Çünkü önceki programda bulunan kazanım açıklamaları ve etkinlik örnekleri kaldırılmış ve önceki programlarda vurgulanan Atatürkçülük konularına sadece bir kazanımda yer verilerek, az sayıda yer aldığı görülmüştür (Çelikkaya ve Kürümoğlu, 2018). Program özel amaçları bakımından incelendiğinde, “Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Olarak Vatanını ve Milletini Seven, Haklarını Bilen ve Kullanan, Sorumluluklarını Yerine Getiren, Milli Bilince Sahip Vatandaş Olarak Yetişmeleri” maddesiyle 21. yüzyıla uygun bireyler yetiştirilmesi için gereken vatandaşlık yeterliklerini bünyesinde barındırdığı görülmektedir (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018).

Araştırmanın Amacı

Ülkeler, millî kimliklerini koruyabilmek ve gelecekte var olabilmek amacıyla eğitim sistemlerini etkili vatandaş yetiştirmek üzere tasarlar. Her ülkenin kendine ait etkili vatandaş yetiştirme programı vardır. Bazı ülkelerde, etkili vatandaş yetiştirme eğitimi tek disiplin anlayışıyla tarih, coğrafya ve vatandaşlık dersleri ile ayrılmış hâlde; bazı ülkelerde ise, çok disiplinli ve disiplinlerarası yaklaşımlarla sosyal bilgiler dersi olarak okutulmaktadır (Tay, 2013).

Sosyal bilgiler eğitiminin temel amacı, fikir üretebilen ve herhangi bir konuda yargıda bulunabilme becerisi gelişmiş etkin vatandaşlar yetiştirilmesi sürecini kapsamaktadır. Sosyal bilgiler içerikli programlar, toplumsal yaşama katılımcı vatandaşlar yetiştirilmesi misyonuna uygun olarak dönemin siyasi, sosyolojik, politik ve ideolojik durumlarından da izler taşımaktadır (Keskin, 2020). Ayrıca Eğitim-öğretim programları ile eğitim alanında yapılan çalışmalar, 2004 yılından günümüze kadar pek çok değişimi beraberinde getirerek, eğitim alanına devinimsel bir süreç sunmuştur (Şahin, Göğebakan-Yıldız ve Duman, 2011). 2005 ve 2018 yılları arasında hazırlanan Sosyal Bilgiler dersi öğretim programlarının içeriğine vatandaş yetiştirme olgusu yapılandırmacı bir yaklaşımla işlenmiştir. Bu sebeple araştırmada amaç, 2005 ve hâlen yürürlükte olan 2018 Sosyal Bilgiler dersi yenilenen öğretim programı, 2020 yılı ile sınırlandırılarak, gelinen süreçte yapılan bilimsel tezlerin eğilimlerini ortaya koymaktır. Bu doğrultuda araştırmanın problemi “2005-2020 yılları arasında sosyal bilgiler alanında vatandaşlık eğitimi konuları üzerine yapılan lisansüstü tezlerin eğilimleri nasıldır?” olarak belirlenmiştir.

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, veri toplama araçları ve veri toplama süreci ile verilerin analiz edilme sürecine yer verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Temellendirilmiş kuramları derinlemesine ele alarak güçlendirmek veya derinlemesine inceleyerek yeni kuramlar üretmek nitel araştırmaların amaçlarındandır. Nitel araştırmalar var olan olguları ve durumları detaylı bir şekilde irdelememize olanak tanır (Seggie ve Bayyurt, 2021). Dolayısıyla bu araştırmada, doğasına uygun olduğu gerekçesiyle nitel araştırma yaklaşımı tercih edilmiştir. Araştırma nitel araştırma yaklaşımlarından durum çalışmasına göre desenlenmiştir. Durum çalışmaları (case studies) bilimsel sorulara cevap aramada kullanılan; bir ya da birden fazla olayın, ortamın, sosyal grubun ya da birbirine bağlı sistemin derinlemesine incelendiği örnek olay çalışmalarıdır (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2020). Çalışmanın araştırma şekline uygun olduğu gerekçesiyle iç içe geçmiş çoklu durum deseni tercih edilmiştir (Oral ve Çoban, 2020).

Veri Toplama Araçları ve Veri Toplama Süreci

Araştırma verilerinin elde edilmesinde belge (doküman) incelemesi tekniğinden yararlanılmıştır. Belge incelemesinde geçmişe dair yazı, resim, ses kayıtları, raporlar ve arşiv belgeleri gibi materyallere başvurulur. Araştırmanın konusu hangi tür belgelere ulaşılması gerektiğine yön verir (Gürbüz ve Şahin, 2018). Bu doğrultuda verilere, çalışmanın amacına uygunluğu doğrultusunda belirlenen “Sosyal Bilgiler ve Vatandaşlık, Vatandaşlık Eğitimi, Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimi” anahtar kelimelerinin, YÖK ulusal tez merkezi resmi internet sitesi gelişmiş tarama kısmında aratılmasıyla ulaşılmıştır. Tarama sonucunda 2005 ve 2020 yılları arasında yapılmış izinli ve onaylanmış yüksek lisans ve doktora tezleri belirlenmiştir. İncelenen tezlerin künyeleri ek-1 de sunulmuştur.

Etik Bildirim

Bu makale, derleme türünde olduğundan etik kurul kararı gerektirmemektedir.

Verilerin Analizi

Elde edilen veriler kodlanmış ve önceden belirlenen temalara göre yorumlanarak tablolar hâlinde sunulmuştur. Betimsel analizde amaç elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış biçimde okuyucuya sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2019). Bu sebeple araştırmada betimsel analiz süreci uygulanmıştır. Tezler cinsiyet, tarih, yazıldığı üniversite, düzey, danışman unvanı, yöntem, çalışma grubu, veri toplama araçlarına, araştırma desenlerine, çalışma grubu büyüklüğüne, anahtar kelimelerine, kaynakça sayılarına, yerli ve yabancı kaynakça sayılarına göre incelenmiştir. Çalışmanın geçerliği ve güvenilirliği, araştırma sınırlılıklarını belirleme ve eş (akran) denetleme tekniklerine başvurularak sağlanmıştır (Yıldırım, 2010). Nitel araştırma yöntemlerine ve araştırmanın konusuna hâkim uzmanlarla görüşmeler gerçekleştirilerek araştırma incelenmiş ve uzman görüşlerine başvurulmuştur.

Bulgular

Araştırmanın bu kısmında, bulgular; çalışmanın amaç ve problemini destekler nitelikte ve bütünlüğü koruyacak biçimde tablolar ile açıklanacaktır.

Tablo 1. Tezlerin Araştırmacı Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

	Kod	Frekans
Cinsiyet	Kadın	22
	Erkek	26

Tablo 1'e göre sosyal bilgiler alanı vatandaşlık eğitimi konuları üzerine yapılan 48 lisansüstü tezin 22'si kadın, 26'sı erkek araştırmacıdır. Bu sonuç, sosyal bilgiler alanında vatandaşlık eğitimi konularıyla ilgili tez çalışması yapan erkek lisansüstü eğitim öğrencilerinin sayıca fazla olduğunu göstermektedir.

Tablo 2. Tezlerin Danışman Unvanlarına Göre Dağılımı

	Kod	Frekans
Unvan	Yrd. Doç. Dr.	13
	Doç. Dr.	23
	Prof. Dr.	17

Tablo 2'ye göre Sosyal Bilgiler alanı Vatandaşlık eğitimi konuları üzerine yapılan 48 lisansüstü tezin 13'ü Yardımcı Doçent Doktor, 17'si Profesör Doktor, 23'ünün Doçent Doktor unvanına sahip akademisyenlerce yürütüldüğü görülmektedir. Yapılan tezlerde Doç. Dr. Unvanının daha fazla olmasının bu unvana sahip akademisyenlerin sayıca fazla olması ve daha çok lisansüstü teze danışmanlık yapmalarından dolayı olduğu düşünülmektedir (Yök Akademik, 2021).

Tablo 3. Tezlerin Basım Tarihlerine Göre Dağılımı

	Kod	Frekans
Tarih	2005	-
	2006	1
	2007	3
	2008	3
	2009	1
	2010	-
	2011	2
	2012	2
	2013	3
	2014	-
	2015	4
	2016	5
	2017	2
	2018	2
	2019	13
	2020	7

Tablo 3'e göre sosyal bilgiler alanında vatandaşlık eğitimi konuları üzerine yapılan tezler en fazla 2019 yılında çalışılmıştır. 2020 yılında çalışılan tezlerde, 2019'a göre azalma söz konusu olmasına rağmen 2019 yılından önce çalışılan tez sayısına göre fazla olması, son yıllarda sosyal bilgiler alanında vatandaşlık eğitimine yönelik tez çalışmalarına eğilimin arttığını göstermektedir. Bunun 2016 yılında ülkemizde yaşanan toplumsal problemlerin bir yansıması olduğu; "Vatan, Vatandaşlık" gibi kavramların tartışılmasını ve dolayısıyla bilimsel olarak da irdelenmesini gerekli kıldığı düşünülmektedir.

Tablo 4. Lisansüstü Düzeylerine Göre Dağılımı

	Kod	Frekans
Düzyey	Yüksek lisans tezi	33
	Doktora tezi	15

Tablo 4'e göre sosyal bilgiler alanı vatandaşlık eğitimi konuları üzerine yapılan 48 tezin 33'ü yüksek lisans, 15'i doktora düzeyindedir. Yüksek lisans düzeyindeki tezlerin sayıca fazla olması, bu düzyeye uygun programların doktora düzeyine uygun eğitim veren programlardan fazla olmasından kaynaklandığı ve bu sebeple öğrenci yoğunluğunun da doktora düzeyine göre daha fazla olabileceği düşünülmektedir.

Tablo 5. Tezlerin Yazıldığı Üniversiteye Göre Dağılımı

	Kod	Frekans
Üniversite	Marmara Üniversitesi	11
	Gazi Üniversitesi	5
	Elâzığ Fırat Üniversitesi	3
	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	3
	Eskişehir Anadolu Üniversitesi	3
	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi	2
	Erzurum Atatürk Üniversitesi	2
	Yıldız Teknik Üniversitesi	2
	Gaziantep Üniversitesi	2
	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	2
	Edirne Trakya Üniversitesi	1
	Çanakkale Üniversitesi	1
	Balıkesir Üniversitesi	1
	Niğde Üniversitesi	1
	Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi	1
	Amasya Üniversitesi	1
	Antalya Akdeniz Üniversitesi	1
	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi	1
	Aksaray Üniversitesi	1
	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	1
19 Mayıs Üniversitesi	1	
Bülent Ecevit Üniversitesi	1	
Necmettin Erbakan Üniversitesi	1	

Tablo 5'e göre sosyal bilgiler alanı vatandaşlık eğitimi konuları üzerine yapılan tezlerin 11'i Marmara üniversitesinde, 5'i Gazi üniversitesinde yapılmıştır. Geri kalan 32 tez ise diğer üniversitelere dağılmıştır. Tezlerin çoğunluğunun Marmara Üniversitesi'nde yapılmasının, Türkiye'nin geçmişten günümüze halen önde gelen üniversitelerinden biri olmasının doğal bir sonucu olduğu düşünülmektedir.

Tablo 6. Tezlerin Yöntemlerine Göre Dağılımı

	Kod	Frekans
Yöntem	Nitel	17
	Nicel	10
	Karma	21

Tablo 6'ya göre sosyal bilgiler alanı vatandaşlık eğitimi konuları üzerine yapılan tezlerde en çok kullanılan yöntemin karma yöntem olduğu saptanmıştır. Tablo incelendiğinde tezlerin 21'i karma araştırma yaklaşımı; 17'si nitel, 10'u nicel araştırma yaklaşımıyla yazılmıştır. Son yıllarda yapılan bilimsel araştırmalarda karma ve nitel araştırma yaklaşımına eğilimin arttığı tespit edilmiştir. Bu durum benzer bir şekilde incelenen 48 tezde de saptanmıştır. Bunun sebebinin problemin araştırmacılar tarafından derinlemesine ele alınmak istenmesi ve olayları, olguları araştırılan kişinin veya argümanın gözüyle görülmesinin gerekli olduğu düşüncesidir.

Tablo 7. Tezlerin Çalışma Gruplarına Göre Dağılımı

	Kod	Frekans
Çalışma Grubu	Öğretmenler	12
	Öğretmen adayları	11
	Öğrenciler	9
	Yazılı Kaynaklar	8
	Öğrenciler ve öğretmenler	5
	Öğretmenler ve öğretmen adayları	3

Tablo 7'ye göre sosyal bilgiler alanı vatandaşlık eğitimi konuları üzerine yapılan tezlerde 12 tezde öğretmen, 11 tezde öğretmen adayı, 9 tezde öğrenci ve 8 tezde yazılı kaynaklardan oluşan çalışma grupları tercih edilmiştir. Bunun yanı sıra öğrencilerin ve öğretmenlerin bir arada bulunduğu karma çalışma grupları da mevcuttur. Dolayısıyla çalışma grubu, öğretmenler öğrenciler ve öğretmen adaylarından oluşan tezlerin, sayıca fazla olduğu görülmektedir. Karma ve nitel araştırmalara artan eğilim sebebiyle araştırmacıların; olayların, olguların irdelenmesi için durumu bire bir yaşayanlardan oluşan çalışma gruplarını tercih etmeye yöneldikleri söylenebilir.

Tablo 8. Tezlerin Nicel Veri Toplama Araçlarına Göre Dağılımı

	Kod	Frekans
Nicel Veri Toplama Araçları	Anket	25
	Başarı testi	4
	Tutum ölçeği	6
	Kişisel bilgi formu	2
	Kavram testi	1

Tablo 8'e göre sosyal bilgiler alanı vatandaşlık eğitimi konuları üzerine incelenen 48 tezde en çok kullanılan nicel veri toplama aracının anket olduğu tespit edilmiştir. Nicel araştırmalarda anketler, araştırmacılara sağladığı avantajlardan dolayı genellikle tercih edilen veri toplama araçlarıdır. Tablo 6'ya göre 10 tezde nicel, 21 tezde ise karma araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Toplamda 31 tezde nicel veri toplama aracı kullanılmıştır. Tabloya göre toplam 31 tezde 38 adet nicel veri toplama aracı kullanılmıştır. Dolayısıyla bazı tezlerde birden fazla ve farklı türde nicel veri toplama aracı kullanıldığı saptanmıştır.

Tablo 9. Tezlerin Nitel Veri Toplama Araçlarına Göre Dağılımı

	Kod	Frekans
Nitel Veri Toplama Araçları	Yarı yapılandırılmış görüşme formu	26
	Doküman inceleme	9
	Günlükler	4
	Görüşme	3
	Gözlem	3
	Anket	3
	Açık uçlu soru formu	3
	Tam yapılandırılmış görüşme formu	2
	Kavram tanımlama yapıları	2
	İçerik analizi	2
	Odak grup görüşmesi	1
	Kavram karikatürü	1
	Kavram bulmacası	1
	Kavramsal değişim metni	1
	Yapılandırılmış grid	1

Tablo 9'a göre sosyal bilgiler alanı vatandaşlık eğitimi konuları üzerine yapılan 26 tezde yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formları, nitel araştırmalarda yüz yüze gelinerek güven ve empatiye dayalı iletişim ortamının sağlanmasına olanak tanır. Olguları daha derinlemesine ele alabilmek, araştırmaya esneklik sağlanması ve sağlıklı bir veri toplama süreci gerçekleştirilebilmesi için yarı yapılandırılmış görüşme formlarının araştırmacılar açısından daha çok tercih edilmesinin doğal bir sonuç olduğu düşünülmektedir. Tablo 9'a göre yarı yapılandırılmış görüşme formlarından sonra en sık tercih edilen veri toplama aracı 9 tezde doküman incelemedir. 4 tezde günlükler ve görüşme, gözlem, anket ve açık uçlu soru formları bu sırayı takip

etmektedir. Bununla beraber nitel, nicel ve karma yöntemle yapılan tezlerin çoğunluğunda birden fazla ve farklı türde veri toplama araçları tercih edildiği görülmüştür. Bu durumun, araştırmaların güvenilirliği bakımından olumlu olduğu düşünülmektedir.

Tablo 10. Tezlerin Araştırma Desenlerine Göre Dağılımı

	Kod	Frekans
Desenler	Tarama modeli	26
	Durum çalışması	6
	Eylem araştırması	5
	Fenomenoloji	5
	Paralel karma desen	5
	Deneyssel model	4
	Ardışık açıklayıcı desen	4
	Temel nitel araştırma	3
	İç içe desen	1
	Anlatı sorgulaması	1
	Tarihsel araştırma modeli	1

Tablo 10'a göre sosyal bilgiler alanı vatandaşlık konuları üzerine yapılan tezler çoğunlukla tarama modeline göre desenlenmiştir. Bu sonucun nicel araştırma yaklaşımının ağırlıklı olduğu karma araştırma yöntemlerinin çoğunlukta olmasıyla alakalı olduğu düşünülmektedir. Bu sonuç, tablo 6'da ulaşılan bulgularla da örtüşmektedir. Ayrıca 6 tez durum çalışmasına göre desenlenmiş olup; eylem araştırması, fenomenoloji ve paralel karma desenlerin kullanıldığı tezlerinde aynı sayıda olduğu saptanmıştır. Son yıllarda nitel ve karma yöntem araştırmalarına artan eğilimin doğal bir sonucu olarak nitel araştırma desenlerini tercih etmeye eğilimin arttığı söylenebilir.

Tablo 11. Tezlerin Çalışma Grubu Büyüklüğüne Göre Dağılımı

	Kod	Frekans
Çalışma Grubu Büyüklüğü	0-100	23
	101-200	6
	301-400	6
	601-700	3
	401-500	2
	1001-1100	2
	1101-1200	2
	201-300	1
	501-600	1
	701-800	1
	801-1000	1

Tablo 11'e göre sosyal bilgiler alanı vatandaşlık konuları üzerine yapılan tezlerde çalışma grubu büyüklüğü en çok 0-100 arasındadır. 0-100 arası katılımcının bulunduğu tezleri, 101-200 301-400 arası katılımcının bulunduğu tezler takip etmektedir. 3 tezde 601-700 arası katılımcı tercih edilmiştir. 401-500, 1001- 1100 ve 1101-1200 aralığında katılımcının bulunduğu 6 tez, 2'şerli olacak şekilde dağılım göstermiştir. Tablodaki sonuca göre 23 tez ile en çok tercih edilen çalışma grubu aralığının 0-100 arasında olduğu görülmektedir. Bu durumun, nitel araştırma yaklaşımına artan eğilimin doğal bir sonucu olarak, araştırmacıların da daha küçük örneklem grupları tercih etmeye yönelmeleriyle alakalı olduğu düşünülmektedir.

Tablo 12. Tezlerin Anahtar Kelimelerine Göre Dağılımı

	Kod	Frekans
Anahtar Kelimeler	Vatandaşlık eğitimi	18
	Sosyal bilgiler	17
	Vatandaşlık	16
	Sosyal bilgiler eğitimi	9
	Sosyal bilgiler öğretmeni	8
	Küresel vatandaşlık	8
	Sosyal bilgiler öğretmen adayı	6
	Sosyal bilgiler öğretim programı	5
	Aktif vatandaş	4
	İlköğretim	3
	Dijital vatandaşlık	3
	Demokrasi	3
	İnsan hakları	3
	Eylem araştırması	3
	Diğer	64
	Anahtar kelimeleri olmayan tezler	18

Tablo 12'ye göre sosyal bilgiler alanı vatandaşlık eğitimi konuları üzerine yapılan tezlerde en çok kullanılan anahtar kelimeler konu alanlarıyla doğrudan alakalı olan "Vatandaşlık Eğitimi, Sosyal Bilgiler ve Vatandaşlık" kelimeleri olmuştur. En sık kullanılan kelimeleri, "Sosyal Bilgiler Eğitimi, Sosyal Bilgiler Öğretmeni, Küresel Vatandaşlık, Sosyal Bilgiler Öğretmen Adayı, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı" kelimeleri takip etmektedir. Diğer anahtar kelimelerden bazılarını ise "Hukuki Düzenlemeler, Değerler Eğitimi, Siyasal Sosyalleşme, Vatandaşlık Yeterlilikleri, İdeoloji, Kemalizm, Çok Kültürlülük, Çevre Okuryazarlığı, Demokratik Bilinç" gibi kelimeler oluşturmaktadır.

Tablo 13. Tezlerin Kaynakça Sayılarına Göre Dağılımı

	Kod	Frekans
Kaynakça Sayısı	101-150	16
	51-100	15
	151-200	8
	201-250	5
	251-300	0
	0-50	2
	301-350	2

Tablo 13'e göre sosyal bilgiler alanı vatandaşlık eğitimi konuları üzerine yapılan tezlerin 16'sında 101-150 arası kaynakça, 15'inde 51-100, 8'inde 151-200, 5'inde 201 ile 250 arası kaynakça kullanılmıştır. 0-50 ve 301-350 arasında kaynakça sayısını içeren tezler ikişer tane iken; yapılan tezlerin hiçbirinde 0-50 adet arasında kaynakça kullanılmamıştır. Bu bulgulara göre, sosyal bilgiler dersi vatandaşlık eğitimi konuları üzerine yapılan tezlerin kaynakça sayısı çoğunlukla 101-150 arasındadır.

Tablo 14. Tezlerin Yerli Kaynakça Sayılarına Göre Dağılımı

	Kod	Frekans
Yerli Kaynakça Sayısı	51-100	22
	101-150	15
	0-50	6
	151-200	4
	201-250	1

Tablo 14'e göre sosyal bilgiler alanı vatandaşlık eğitimi konuları üzerine yapılan tezlerin 22'sinde 51-100 arası yerli kaynakça, 15'inde 101-150 arası yerli kaynakça, 6 tanesinde 0-50 arası yerli kaynakça, 4'ünde 151-200 arası yerli kaynakça, 1'inde 201-250 arası yerli kaynakça kullanılmıştır. Bu verilere göre sosyal bilgiler alanında vatandaşlık konuları üzerine yapılan tezlerde 51-100 arası yerli kaynakça daha sıklıkla kullanılmaktadır.

Tablo 15. Tezlerin Yabancı Kaynakça Sayılarına Göre Dağılımı

	Kod	Frekans
Yabancı Kaynakça Sayısı	1-50	32
	51-100	14
	101-150	1
	151-200	1
	0	0

Tablo 15'e göre sosyal bilgiler alanı vatandaşlık eğitimi konuları üzerine yapılan tezlerin 32'sinde 1-50 arasında yabancı kaynakça, 14'ünde 51-100 arasında yabancı kaynakça, 101-150 ve 151-200 arası yabancı kaynakça sayısı birer tanedir. Bu verilere göre sosyal bilgiler alanı vatandaşlık eğitimi konulu tezlerde en çok 1-50 arasında yabancı kaynakça sayısı kullanılmıştır. Yabancı kaynak kullanılmayan tez olmamasının yapılan tezlerin kalitesi bakımından olumlu bir sonuç olduğu düşünülmektedir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Çalışmada, sosyal bilgiler alanı vatandaşlık eğitimi konuları üzerine yazılan lisansüstü tezlerin eğilimlerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda 2005-2020 yılları arasında yazılan 48 lisansüstü tez incelenmiştir. Ulaşılan sonuçlara göre araştırmacıların 22'si kadın, 26'sı erkek araştırmacıdır. Tezlerin, 13'ü Yardımcı Doçent Doktor, 17'si Profesör Doktor, 23'ü Doçent Doktor unvanına sahip akademisyenler tarafından yürütülmüştür. Tezler yıllara göre dağılımları bakımından incelendiğinde 2005 yılında tez çalışılmadığı görülmüştür. En fazla tez, 2019 yılında çalışılmıştır. 2020 yılında çalışılan tezlerde 2019'a göre azalma söz konusu olmasına rağmen 2019 yılından önce çalışılan tez sayısına göre fazla olması son yıllarda bu alanda çalışılan vatandaşlık konulu tez çalışılmasına yönelik eğilimin arttığını göstermektedir. Çevresel faktörler ve toplumsal meseleler bireylerin siyasal süreçlere katılımını etkileyen unsurlardır (Som ve Karataş, 2015). Dolayısıyla bu sonucun, 2016 yılında ülkemizde yaşanan toplumsal problemlerin bir yansıması olduğu; "Vatan, Vatandaşlık" gibi kavramların tartışılmasını ve dolayısıyla bilimsel olarak da irdelenmesini gerekli kıldığı düşünülmektedir. Sosyal bilgiler alanı vatandaşlık eğitimi konuları üzerine yapılan tezlerin 33'ü yüksek lisans, 15'i doktora düzeyindedir. Lisansüstü eğitimde yaşanan yabancı dil sorunu, ekonomik sıkıntılar, tez danışmanı ile ilgili sorunlar, üniversitelerde lisansüstü öğrenim gören öğrencilere yönelik araç-gereç ve kaynak temininin yeterli düzeyde olmaması, öğrencilerin motivasyonlarının düşük olması gibi sorunlar lisansüstü eğitime devam etmek isteyen öğrencileri olumsuz etkilemektedir. Dolayısıyla, eğitime doktora programıyla devam eden öğrenci sayısı yüksek lisans düzeyine göre daha az olmaktadır (Çoruk, Çağatay ve Öztürk, 2016; Karaman ve Bakırcı, 2010). İncelenen 48 tezde ulaşılan bu sonucun, lisansüstü eğitimde yaşanan zorlukların doğal bir sonucu olduğu düşünülmektedir. 11 tez Marmara Üniversitesi'nde, 5 tez Gazi Üniversitesi'nde yapılmıştır. Geri kalan 32 tez ise diğer üniversitelere dağılmıştır. Üniversitelerin ismi(markası), bulunduğu il, kampüs şartları ve okulun sunduğu eğitim imkânları gibi pek çok faktör tercih edilme oranını ve okulda bulunan öğrenci yoğunluğunu doğrudan etkilemektedir. Dolayısıyla, tezlerin çoğunluğunun Marmara Üniversitesi'nde

yapılması; ülkemizdeki öğrenci profilinin tercih eğilimlerinin doğal bir sonucudur (Bardakçı, 2019). Tezlerde en çok kullanılan yöntemin karma yöntem olduğu saptanmıştır. Tezlerin 21'i karma araştırma yaklaşımı; 17'si nitel, 10'u nicel araştırma yaklaşımıyla yazılmıştır. 12 tezde öğretmen, 11 tezde öğretmen adayı, 9 tezde öğrenci ve 8 tezde yazılı kaynaklardan oluşan çalışma grupları tercih edilmiştir. Bunun yanı sıra öğrencilerin ve öğretmenlerin bir arada kullanıldığı karma çalışma grupları da mevcuttur. Dolayısıyla öğretmenler öğrenciler ve öğretmen adayları üzerinde yapılan tezlerin, sayıca fazla olduğu görülmektedir. İncelenen 48 tezde en çok kullanılan nicel veri toplama aracının anket olduğu tespit edilmiştir. Nicel araştırmalarda anketler, araştırmacılara, az bir masrafla, kısa sürede büyük kitlelere ulaşma olanağı tanımaktadır. Her ne kadar, nicel araştırmalarda genellikle tercih edilen veri toplama araçları olsalar da anket araştırmaları katılımcıların samimiyetleri ve elde edilen bulguların yüzeysel kalması bakımından eleştirilmektedir (Büyüköztürk vd., 2020). Saptanan bulgulara göre, tezler yöntemleri bakımından incelendiğinde 10 tezde nicel, 21 tezde karma araştırma yöntemi tercih edildiği görülmüştür. Toplamda 31 tezde 38 adet nicel veri toplama aracı kullanılmıştır. Bu durumda, bazı tezlerde birden fazla ve farklı türde nicel veri toplama aracı kullanıldığını söylemek mümkündür. 26 tezde yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formları, nitel araştırmalarda yüz yüze gelinerek güven ve empatiye dayalı iletişim ortamının sağlanmasına olanak tanır (Arı, 2019). Araştırmaya esneklik sağlama ve detaylı bir veri toplama süreci gerçekleştirebilmek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formları, araştırmacılar açısından daha çok tercih edilmektedir. Yarı yapılandırılmış görüşme formlarından sonra en sık tercih edilen veri toplama aracı 9 tezde doküman incelemesidir. Bununla beraber nitel, nicel ve karma yöntemle yapılan tezlerin büyük çoğunluğunda birden fazla ve farklı türde veri toplama araçları tercih edildiği görülmüştür. Bu durumun, araştırmaların geçerliği güvenilirliğini arttırması bakımından olumlu bir sonuç olduğu düşünülmektedir. Türkiye'de Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi konusunda yapılan bilimsel araştırmaların büyük çoğunluğunda nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bulgusuna ulaşmıştır. Nitel araştırmalarda, mülakatlarda yarı yapılandırılmış görüşme formları, doküman incelemesinde genellikle bilgi formları ve nicel araştırmalarda genellikle anket ve tutum ölçekleri sıklıkla tercih edilmektedir. Karma araştırma yönteminde ise birden fazla veri toplama aracının kullanıldığı belirlenmiştir. Birden fazla veri toplama aracının kullanıldığı çalışmalarda en fazla görüşme formlarının diğer veri toplama araçlarıyla beraber tercih edilmekte olduğu saptanmıştır. Çalışmalarda en çok tercih edilen örneklem gruplarını öğretmen ve öğrenciler oluşturmaktadır (Kuş ve Yakar, 2017). Bu sonuçlar benzer bir şekilde incelenen 48 tezde de saptanmıştır ve çalışmanın sonuçlarıyla büyük oranda örtüşmektedir. Tezler çoğunlukla tarama modeline göre desenlenmiştir. Sonucun nicel araştırma yaklaşımının ağırlıklı olduğu karma araştırma yöntemlerinin çoğunlukta olmasıyla alakalı olduğu düşünülmektedir. Ayrıca 6 tez durum çalışmasına göre desenlenmiştir. Eylem araştırması, fenomenoloji ve paralel karma desenlerin kullanıldığı tezlerin aynı sayıda olduğu saptanmıştır. Son yıllarda nitel ve karma yöntem araştırmalarına artan eğilimin bir sonucu olarak nitel araştırma desenleri tercih edilmiştir (Ocak, 2020). Günümüze ve geleceğe yönelik güncel ve aktif vatandaş yetiştirme kriterlerinin belirlenebilmesi, farklı ve derinlemesine bakış açıları yakalayabilmemiz açısından özellikle eğitimde eylem araştırmalarının yapılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir (Çalışkan ve Serçe, 2018; Güven, 2019). Tezlerde çalışma grubu büyüklüğü en çok 0-100 arasındadır. Sonuca göre 23 tez ile en çok tercih edilen çalışma grubu aralığının 0-100 arasında olması nitel araştırma yaklaşımına artan eğilimin doğal bir sonucu olarak, araştırmacıların da daha küçük örneklem grupları tercih etmeye yönelmeleriyle alakalı olduğu düşünülmektedir. Araştırmacıların tercihleri ve yapılan bilimsel araştırmalar, nitel araştırma yaklaşımının tercih edildiği bilimsel araştırmalarda genellikle küçük örneklem grupları kullanmaya eğilimin daha fazla olduğu yönündedir (Aydoğdu, Karamustafaoğlu ve

Bülbül, 2017). Yapılan tezlerde en çok kullanılan anahtar kelimeler konu alanlarıyla doğrudan alakalı olan “Vatandaşlık Eğitimi, Sosyal Bilgiler ve Vatandaşlık” kelimeleri olmuştur. En sık kullanılan “Sosyal Bilgiler Eğitimi, Sosyal Bilgiler Öğretmeni, Küresel Vatandaşlık, Sosyal Bilgiler Öğretmen Adayı, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı” kelimeleri olması, Vatandaşlık eğitimi konularının Sosyal bilgiler alanı ve ders içeriğiyle doğrudan ilgili olmasının bir sonucudur. Diğer anahtar kelimelerden bazılarını ise “Hukuki Düzenlemeler, Değerler Eğitimi, Siyasal Sosyalleşme, Vatandaşlık Yeterlilikleri, İdeoloji, Kemalizm, Çok Kültürlülük, Çevre Okuryazarlığı, Demokratik Bilinç” gibi kelimeler oluşturmaktadır. Sosyal Bilgiler alanı Vatandaşlık Eğitimi konuları üzerine yapılan tezlerin 16’sında 101-150 arası kaynakça, 15’inde 51-100, 8’inde 151-200, 5’inde 201 ile 250 arası kaynakça kullanılmıştır. 0-50 ve 301-350 arasında kaynakça sayısını içeren tezler ikişer tane iken; yapılan tezlerin hiçbirinde 0-50 adet arasında kaynakça kullanılmamıştır. Bu bulgulara göre, Sosyal Bilgiler alanı Vatandaşlık Eğitimi konuları üzerine yapılan tezlerin kaynakça sayısı çoğunlukla 101-150 arasındadır. Tezlerin 22’sinde 51-100 arası yerli kaynakça, 15’inde 101-150 arası yerli kaynakça, 6 tanesinde 0-50 arası yerli kaynakça, 4’ünde 151-200 arası yerli kaynakça, 1’inde 201-250 arası yerli kaynakça kullanılmıştır. Bu verilere göre 51-100 arası yerli kaynakça daha sıklıkla kullanılmaktadır. 32 tezde 1-50 arasında yabancı kaynakça, 14 tezde 51-100 arasında yabancı kaynakça, 101-150 ve 151-200 arası yabancı kaynakça sayısı birer tanedir. Yapılan tezlerde en çok 1-50 arasında yabancı kaynakça sayısı kullanılmıştır. Yabancı kaynak kullanılmayan tez olmamasının yapılan tezlerin kalitesi bakımından olumlu bir sonuç olduğu düşünülmektedir.

Öneriler

Araştırma kapsamında elde edilen sonuçlara göre sosyal bilgiler alanı vatandaşlık eğitimi konuları üzerine yapılan tezlerde nitel araştırma yaklaşımlarından eylem araştırmasına daha çok yer verilebilir. Sosyal Bilgiler dersi, ilkokul 4. sınıf düzeyinde sınıf öğretmenleri tarafından; ortaokul 5-6 ve 7. sınıf düzeyinde ise sosyal bilgiler branş öğretmenleri tarafından verilmektedir. Bu sebeple, ortaokul düzeyindeki öğrencilerin bulunduğu çalışma gruplarıyla gerçekleştirilecek derinlemesine araştırmalar, verilen eğitimin kalitesinin objektif bir şekilde ele alınması, iyileştirilmesi ve dersin geleceği hakkında önemli bulgular elde edilebilmesi açısından faydalı olabilir. Bireylerin sosyal bilgiler eğitiminde velilerin rolü ve etkisinin ne olduğu konusu da araştırmalara dâhil edilebilir. Bu sebeple, ortaokul düzeyindeki öğrencilerden ve velilerinden oluşan çalışma grupları üzerinde eylem araştırmaları gerçekleştirilebilir. Yapılan tezlerde yabancı kaynak kullanımı mevcuttur. Bu sonucun her ne kadar olumlu olduğu düşünülse de yabancı kaynak okuma oranının iyileştirilmesi ve artırılması gerektiği düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Arı, A. (Ed.). (2019). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Konya: Eğitim.
- Aydoğdu, Ü. R., Karamustafaoğlu, O. ve Bülbül, M. Ş. (2017). Akademik araştırmalarda araştırma yöntemleri ile örneklem ilişkisi: Doğrulayıcı doküman analizi örneği. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 556-565. <http://dx.doi.org/10.14582/DUZGEF.1803>
- Bardakçı, S. (2019). Öğrencilerin üniversite ve bölüm tercihlerini etkileyen faktörlerin incelenmesi: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Hizmetleri MYO. örneği. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20(2), 356-373. <http://esjournal.cumhuriyet.edu.tr/en/pub/issue/50375/615244> sayfasından erişilmiştir.

- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F., (2020). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi. <https://dergipark.org.tr/en/pub/kefad/issue/59094/850510> sayfasından erişilmiştir.
- Çalışkan, M. ve Serçe, H. (2018). Türkiye’de eğitim alanındaki eylem araştırması makaleleri: Bir içerik analizi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 57-79. <https://dergipark.org.tr/en/pub/kefad/issue/59094/850510> sayfasından erişilmiştir.
- Çelikkaya, T. ve Kürümoğlu, M. (2018). Yenilenen sosyal bilgiler dersi öğretim programına yönelik öğretmen görüşleri. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11, 104-120.
- Çelikkaya, T., Öztürk-Demirbaş, Ç., Yıldırım, T. ve Yakar, H. (2020). *Yeni program ve ders içeriklerine göre sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çoruk, A., Çağatay, Ş. ve Öztürk, H. (2016). Lisansüstü eğitimde kayıt ve devam sorunları. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 165-178.
- Daşcan, Ö. (2020). *Ortaokul Programı 5-8. Sınıflar/ Türkçe- Sosyal Bilgiler*. Ankara: Anı.
- Demir, S. B. (Ed.). (2016). *Vatandaşlık bilgisi*. Ankara: Anı.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Güven, A. (2019). Sosyal bilgiler ve vatandaşlık bilgisi. İ. H. Demircioğlu, S. Kaymakçı ve E. Demircioğlu (Ed.), *Türkiye’de sosyal bilgiler eğitimi araştırmaları el kitabı* içinde (s. 805-827). Ankara: Pegem Akademi.
- Karaman, S. ve Bakırcı, F. (2010). Türkiye’de lisansüstü eğitim: Sorunlar ve çözüm önerileri. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 94-114. [.https://dergipark.org.tr/en/pub/gopsbad/issue/48557/616554](https://dergipark.org.tr/en/pub/gopsbad/issue/48557/616554) sayfasından erişilmiştir.
- Keskin, Y. (2020). Sosyal bilgiler programı tarihi ve güncel gelişmeler. T. Çelikkaya, Ç. Ö. Demirbaş, T. Yıldırım ve H. Yakar (Ed.), *Yeni program ve ders içeriklerine göre sosyal bilgiler öğretimi-ı* içinde (s. 1-42). Ankara: Pegem Akademi.
- Kuş, Z. ve Aksu, A. (2017). Vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi hakkında sosyal bilgiler öğretmenlerinin inançları. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(8), 2148-2314. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/408559> sayfasından erişilmiştir.
- Kuş, Z. ve Yakar, H. (2017). Türkiye’de demokrasi eğitimi alanında yapılan araştırmalarda eğilim: Bir içerik analizi çalışması. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 7(3), 486-513.
- MEB. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı: İlkokul 4, 5, 6, 7. sınıflar*. Ankara: Meb Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. <http://mufredat.meb.gov.tr/> sayfasından erişilmiştir.
- Merey, Z. (2019). *Vatandaşlık bilgisi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Merey, Z., Karatekin, K. ve Kuş, Z. (2012). İlköğretimde vatandaşlık eğitimi: Karşılaştırmalı kuramsal bir çalışma. *GEFAD*, 32(3), 795-821.
- Ocak, G. (2020). *Eğitimde eylem araştırması ve örnek araştırmalar*. Ankara: Pegem Akademi.
- Oral, B. ve Çoban, A. (2020). *Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, C. (Ed.). (2015). *Sosyal bilgiler öğretimi: Demokratik vatandaşlık eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.

- Öztürk C., İbrahimoglu, Z. ve Yıldırım, G. (Ed.). (2020). *Kuramsal temeller ve güncel tartışmalar ışığında 21. yüzyılda vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Seggie, F. N. ve Bayyurt, Y. (2021). Nitel araştırma yöntemi. F. Nevrasesgie ve Y. Bayyurt (Ed.), *Nitel araştırma yöntem teknik analiz ve yaklaşımları* içinde (s.12-24). Ankara: Anı.
- Som, İ. ve Karataş, H. (2015). Türkiye’de vatandaşlık eğitimi üzerine bir inceleme. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 33-50. <https://doi.org/10.29065/usakead.232402>
- Şahin, M., Göğebakan-Yıldız, D. ve Duman, R. (2011). Türkiye’deki sosyal bilgiler eğitimi tezleri üzerine bir değerlendirme. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 96-121. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/179020> sayfasından erişilmiştir.
- Şen, A. (2019). Vatandaşlık eğitiminde değişiklik ve süreklilikler: 2018 sosyal bilgiler öğretim programı nasıl bir vatandaşlık eğitimi öngörüyor? *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7(1), 1-28.
- Şimşek, S. (2020). *Sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenleri için sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Anı.
- Şimşek, U., Tıkman, F., Yıldırım, E. ve Şentürk M. (2017). Sosyal bilgiler ve sınıf eğitimi öğretmen adaylarının gözünden vatandaşlık eğitimi: Nitel bir çalışma. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 913-925.
- Tay, B. (2013). Sosyal bilgiler öğretiminin dünü bugünü ve yarını. R. Turan ve K. Ulusoy. (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri* içinde. (s. 2-16). Ankara: Pegem Akademi.
- Topkaya, Y. ve Şentürk, M. (2019). Vatandaşlık ve sosyal bilgiler ilişkisi. C. Kara (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri* içinde (s. 103-24). Ankara: Pegem Akademi.
- Turan, R. ve Ulusoy, K. (Ed.). (2013). *Sosyal bilgilerin temelleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Ünal, F. (2019). *Vatandaşlık yaklaşımları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2019). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yıldırım, K. (2010). Nitel araştırmalarda niteliği artırma. *Elementary Education Online*, 79-92. <http://ilkogretim-çevrimiçi.org.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Yök Akademik. (2021). *Yükseköğretim akademik arama*. <https://akademik.yok.gov.tr/AkademikArama> sayfasından erişilmiştir.

Araştırmaya Dâhil Edilen Çalışmalar

- Akbakla, M. U. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmenliği ve sınıf öğretmenliği adaylarının vatandaşlık tutumları*. Yüksek Lisans Tezi. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Akpınar, B. (2019). *İlkokul 4. Sınıf sosyal bilgiler dersinde vatandaşlık ile ilgili kavram yanlışlarının incelenmesi ve giderilmesi: Bir eylem araştırması*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Altıntaş, İ. N. (2016). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının aktif vatandaşlık kazanımları: Eylem araştırması*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Arcanlı, Ç. (2019). *Etkin vatandaşlık öğrenme alanına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elâzığ.

- Aslan, M. (2008). *Vatandaşlık bilgisi üzerine Türkiye’de yapılan hukuki düzenlemeler ve 2005-2006 sosyal bilgiler müfredatına etkileri*. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elâzığ.
- Aslan S. (2016). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi (Fırat, Dicle, Siirt, Adıyaman Üniversiteleri örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elâzığ.
- Aygün, M. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık durumlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Balbağ, N. L. (2016). *İlkokul sosyal bilgiler dersi bağlamında öğrenci ve öğretmenlerin küresel vatandaşlık algıları*. Doktora Tezi. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Başaran, T. (2007). *İlköğretim okullarında vatandaşlık ve insan hakları eğitimi programının uygulanışına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Edirne Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Bengiç-Çolak, G. (2015). *Sosyal bilgiler dersinde hizmet ederek öğrenme yaklaşımının vatandaşlık eğitimindeki rolü*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Civek, B. D. (2008). *Yeni sosyal bilgiler 4. ve 5. sınıf programlarında vatandaşlık eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çiçek, S. (2018). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının iyi vatandaşlık algılarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Çiftçi, S. (2019). *Sosyal bilgiler dersinde etkinlik temelli öğretimin çevresel sorumlu vatandaşlık davranışlarına etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.
- Çelik, H. (2009). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminin bugünkü durumu ve geleceğine ilişkin görüşleri*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çolak, K. (2015). *Sosyal bilgiler ile vatandaşlık ve demokrasi eğitimi derslerinde küresel vatandaşlık eğitimi*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Durmuş, G. (2017). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının küresel vatandaşlık ve çokkültürlü eğitime yönelik tutumlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Amasya.
- Durmuş, M. Ş. (2020). *Ortaokul sosyal bilgiler müfredatında vatandaşlık eğitimi yaklaşımı ve öğretmen görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ekici, Ö. (2018). *Ortaokullarda vatandaşlık eğitiminde yaşanan sorunlara ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri*. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Erdilmen, Ş. (2012). *Niğde üniversitesi eğitim fakültesi öğrencilerinin çevresel vatandaşlık düzeylerinin incelenmesi ve sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programı öğrencilerinin durumu ile karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Ersoy, A. F. (2007). *Sosyal bilgiler dersinde öğretmenlerin etkili vatandaşlık eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri*. Doktora Tezi. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

- Eryılmaz, E. (2019). *Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımlarının uygulanabilirliği hakkında öğretmen görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Esen, H. (2011). *Sosyal bilgiler öğretim programındaki insan hakları ve vatandaşlık bilinci ile ilgili konuların öğretmen görüşlerine göre belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Fidan-Mızrak, N. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin aktif vatandaşlık niteliklerine ilişkin düşüncelerinin analizi*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gök, M. S. (2020). *Sosyal bilgiler eğitiminde vatandaşlık duygusunun sinema filmleriyle ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Göl, E. (2013). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının küresel vatandaşlık tutum düzeylerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.
- İkinci, İ. (2016). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık algıları ve vatandaşlık eğitimi ile ilgili düşüncelerinin incelenmesi*. Doktora Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- İler, Z. (2019). *Ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi vatandaşlık kazanımlarını günlük yaşamlarında kullanımları*. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- İpek, İ. (2011). *İlköğretim 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında vatandaşlık eğitiminin sosyal bilgiler öğretim programındaki hedeflere uygunluğu yönünden değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Kab, İ. (2012). *Türkiye'deki sosyal bilgiler ders kitaplarının Almanya'daki tarih, coğrafya ve vatandaşlık eğitimi ders kitaplarıyla karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kaya, B. (2013). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatandaşlık algıları ile politik ilgi ve katılımları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kayaalp, F. (2015). *İdeoloji- vatandaşlık ilişkisi bağlamında 1923- 1950 Türkiye'sinde sosyal bilgiler kapsamındaki ders kitaplarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Kırıkçı, A. C. (2013). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatandaşlık yeterliliklerini geliştirmeye yönelik etkinlik temelli bir model oluşturma*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Malkoç, S. (2020). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık tiplerinin belirlenmesi*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Naci, S. (2020). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık tiplerinin belirlenmesi*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Özkan, S. (2020). *Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumları ve küresel vatandaşlık görüşleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Öztürk, F. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ideal vatandaşlık anlayışlarına yönelik bir anlatı sorgulaması*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özünel, S. (2015). *Sosyal bilgiler dersinde coğrafya konularının kimlik inşası ve vatandaşlık bilinci kazandırmasına ilişkin öğretmen görüşleri*. Doktora Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- Sabancı, O. (2008). *İlköğretim 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde yer alan vatandaşlık konularıyla ilgili kavramsal anlamaları*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sarı, İ. (2019). *Sosyal bilgiler eğitiminde öğretmenlere uygulanan seminer ve öğrencilere yapılan etkinliklerin katkıları bakımından dijital vatandaşlık olgusu*. Doktora Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Sarıcan, E. (2006). *1998 ile 2004 sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının vatandaşlık değerleri açısından karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Söğüt, M. (2019). *Sosyal bilgiler dersi 5. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanının ters yüz sınıf modeline göre işlenmesinin akademik başarıya etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağrı.
- Süvari, Ş. (2020). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının aktif vatandaşlık öz yeterliklerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Ege Bölgesi örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Şiraz, F. (2020). *Politik bir metin olarak sosyal bilgiler öğretim programlarını vatandaşlık eğitimi bağlamında anlama*. Doktora Tezi. Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Tarhan, E. (2019). *Vatandaşlık bağlamında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatanseverlik tutumları ve görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Tatan, M. (2016). *Yabancı uyruklu öğrencilerin vatandaşlık algılarına sosyal bilgiler dersinin etkisi: tokat ili örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Tıraşoğlu, S. (2019). *Sosyal bilgiler dersinde ilköğretim öğrencilerinin vatandaşlık ve demokrasi eğitimine ilişkin kazanım düzeylerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Ünlü, A. (2017). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin küresel vatandaşlık algıları ve sosyal bilgiler dersinde küresel vatandaşlık eğitimine yönelik görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- Yaşar, R. (2007). *Suudi Arabistan'daki mutavassıt (ortaokul)1. Sınıf tarih, coğrafya ve vatandaşlık eğitimi programları ile Türkiye'deki 6. Sınıfsosyal bilgiler eğitimi programının karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Yazarların Katkı Oranı Beyanı

Araştırma sürecinde her yazarın katkı oranı %50 olmuştur.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Bu araştırmada herhangi bir kurum, kuruluş ya da kişiden destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı

Araştırma ile ilgili diğer kişi ve kurumlarla herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması yoktur.

Etik Bildirim

Bu makale, derleme türünde olduğundan etik kurul kararı gerektirmemektedir.